

Nr 1006

Av herr **Holmberg m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 129, angående revidering av läroplan för grundskolan.

(Lika lydande med motion nr 1271 i Andra kammaren)

I proposition 1968: 129 angående revidering av läroplan för grundskolan framlägger departementschefen ett förslag, som bygger på ett betänkande framlagt av skolöverstyrelsen. I anledning härav finns anledning uppmärksamma följande:

Lågstadiet

Departementschefens förslag om att engelska införes med 2 vtr på lågstadiet finns anledning notera med tillfredsställelse — inte minst med utgångspunkt från att den hittillsvarande försöksverksamheten givit goda resultat. Förmågan att kommunicera på ett främmande språk har fått allt större betydelse för allt fler grupper av vårt lands befolkning. Vi anser emellertid, att den dyrbara kompletteringsutbildning av lågstadielärare — som förslaget i realiteten innebär — av skolöverstyrelsen borde ha vägts mot de pedagogiska vinster som förslaget väntas ge. Med tanke på att lågstadielärarna endast kommer att få tillfälle att undervisa i engelska i åk 3 vart tredje år är det av vikt att en fortsatt och utökad försöksverksamhet bedrivs i ämnet även i åk 1 och 2.

Vi finner det oroväckande att utrymmet för engelska tas från antalet svensktimmar. Det är under sådana förhållanden angeläget tillse att den grundläggande undervisningen i svenska rationaliseras och förbättras. En noggrann uppföljning är här av vikt.

Mellanstadiet

Högerpartiet anser i likhet med departementschefen att ämnet hemkundskap bör få ökat utrymme på timplanen. Av bl. a. ekonomiska och organisatoriska skäl är det emellertid lämpligare att öka timantalet i ämnet på högstadiet än på mellanstadiet. Högst tillfredsställande är enligt vår mening att ämnet svenska i åk 6 inte fått den reduktion i timantalet som skolöverstyrelsen föreslagit.

Högstadiet

Tillvals systemet. Inte minst av ekonomiska skäl är en rationa-

lisering och omorganisation berättigad. Det fria tillvalet, som var avsett att tillgodose elevernas personliga förutsättningar och anlag, har hittills mera kommit att spegla de flesta elevers och deras föräldrars mer eller mindre berättigade yrkesambitioner. Härigenom har det mindre antal elever, som velat välja över hela fältet, fått sina möjligheter därtill beskurna på grund av att en viss tillvalsgrupp fått för liten anslutning. Tillvalssystemet har således varit felkonstruerat.

Orsaken till att de faktiska tillvalen kommit att bli långt mindre intressestyrda än man väntat har man från skolöverstyrelsens sida inte berört. I stället framhålls att den stora tillströmningen till s. k. teoretiska tillval bör föranleda en ändring av högstadiet till en helt sammanhållen skola med färre veckotimmar i tillval. Departementschefen följer i detta hänseende skolöverstyrelsens betänkande. Många remissinstanser har uttalat oro för den situation, som — om departementschefens förslag blir riksdagsmajoritetens — uppkommer för de s. k. praktiskt inriktade eleverna, vilkas antal i åk 9 för närvarande uppgår till cirka 22 procent. Denna minoritet kommer således att tvingas anpassa sig efter majoritetens skolgång.

Departementschefen föreslår tillvalsalternativen: B-språk, konst, ekonomi och teknik. Den valsituation som eleven därvid ställs inför inger betänkligheter. Erfarenheten tyder nämligen på att B-språkvalet kommer att starkt dominera. För närvarande väljer 62 procent av eleverna i högstadiet B-språk, och detta innebär, att de elever som gör detta val i grundskolan och går vidare till gymnasium endast behöver välja ett nytt språk, medan de som i högstadiet väljer annat tillval än B-språk i gymnasiet får två nybörjarspråk. B-språken kommer de facto att uppfattas som ett mera attraktivt alternativ än de övriga.

Vissa skäl talar därför för att göra B-språket obligatoriskt. Den allmänna utvecklingen med alltmera internationella kontakter och internationellt beroende gör att kunskaper i ett andra främmande språk kan anses alltmer angeläget. Ökade språkkunskaper får också stor betydelse för elevernas aktivitet utanför skolan.

De farhågor som på skilda håll uttalats för att vissa elever med ett andra främmande språk skulle ställas inför svåra inlärningsproblem kan man dock enligt vår mening inte bortse ifrån. Uppdelningen i en lättare och en svårare kurs i kombination med förbättrade läromedel för individualiserad undervisning för att underlätta inläringen gör visserligen problemet mindre. Emellertid är det — som också departementschefen anför — svårt att realisera sådana planer under de närmaste åren. Det pedagogiska utvecklingsarbete som på senare tid igångsatts kan måhända göra att planerna på ett obligatoriskt B-språk framdeles kan bli föremål för en prövning.

Alla tillvalsalternativ skall enligt propositionen ge likvärdig behörighet vid ansökan om inträde vid gymnasial skola. De pedagogiska och ekonomiska konsekvenserna av ett samtidigt studium av två nybörjarspråk i gymnasium och fackskola beröres icke av departementschefen. Denna fråga kan enligt vår mening inte negligeras.

Eftersom tillvalsämnena konst, ekonomi och teknik enligt departementschefen kommer att vara de enda alternativ som erbjudes elever som ej väljer ett andra språk måste de utformas så att de kan utgöra attraktiva alternativ för dessa elevgrupper. Ämnet konst är diffust utformat och ämnet ekonomi utgör en blandning av samhällskunskap, hemkunskap och ekonomi, vilket gör att ämnet förlorar det mesta av sin karaktär och därmed också sin attraktionskraft. Liknande invändningar kan riktas mot ämnet teknik. Ytterligare analyser och preciseringar är således nödvändiga om tillvalsämnena utöver B-språk skall vara attraktiva för eleverna.

Det förhållandet, att elever, som gjort ett tillval, exempelvis B-språk, enligt skolöverstyrelsens förslag inte skulle ha möjlighet att därtill företa ett annat intressestyrt tillval, har föranlett departementschefen att införa ett andra tillval under beteckningen fritt valt arbete. Departementschefens förslag är enligt vår mening oklart och borde därför inte realiseras utan föregående precisering och försöksverksamhet.

Förslaget om en sammanhållen skola

En mera sammanhållen obligatorisk skola kan i och för sig från olika utgångspunkter vara önskvärd, vilket vi också framhöll i motion 1966: 333 (AK). Det bör emellertid observeras, att en viktig förutsättning för en effektiv undervisning i en sådan skolform är en differentierad metodik, som ännu långt ifrån existerar. I propositionen framhålles att för en mera sammanhållen skolgång talar att individualiseringsmöjligheterna numera är större än vad de var år 1962 och att tillvalets och linjedelningens nödvändighet som individualiserande hjälpmedel därför minskat. Skolöverstyrelsen medger dock, att de personella och materiella förutsättningarna för pedagogiska reformer är ganska skiftande i olika skolor.

Högerpartiet anser emellertid, att det är svårt att bedöma om det förslag, som presenteras i propositionen vad gäller konstruktionen av högstadiet, skulle leda till någon förbättring. Enligt vår mening borde ett sammanhållet högstadium inte införas förrän pedagogisk-metodiska resurser skapats för att kunna ge fullgod utbildning åt *samtliga* elever — således även åt dem som man vanligen betraktar som mindre studiebegåvade. Stora satsningar bör göras för att undersöka i vad mån studiehämning och svaga prestationer kan relateras till det material och de metoder som nu användes. En revision av den nuvarande läroplanen är dock av orsaker som

redan nämnts nödvändig. Man kan inte bortse från att 22 procent, d. v. s. mer än var femte elev, i dag väljer en s. k. praktisk linje i åk 9. För dessa elever finns icke i det föreliggande förslaget ett tillval som tillgodoser deras intressen och anlag. Enligt vår uppfattning kan det sammanhållna högstadiet godtagas endast under den förutsättning att ytterligare en tillvalsmöjlighet inrättas med en undervisning i stort motsvarande den som i dag meddelas de elever som väljer tvåbokstaviga linjer.

Eleverna bör enligt vårt förmenande vinna allmän behörighet för fortsatta studier oavsett vilket tillval de gör. Emellertid kan det erfordras särskild behörighet för fortsatta studier vid vissa utbildningslinjer. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att närmare utforma dessa särskilda behörighetsregler.

Timplaner

Grundskolans ämnen för estetisk-praktisk och fysisk fostran fick vid tillkomsten av 1962 års läroplan en förhållandevis ogynnsam ställning, vilket föranledde särskilda utskottet (1962: 1 s. 166) att anföra följande:

”Utskottet förutsätter över huvud taget, att Kungl. Maj:t framdeles vid uppgörande av sina förslag till riksdagen beaktar önskvärheten av att den estetiska aktiviteten inom skolan så långt möjligt ges vidgat utrymme.”

Fråga är emellertid om inte skolöverstyrelsen visat alltför stor bundenhet vid detta yttrande vid utarbetande av sitt förslag till läroplansrevision. Mycket tyder därför på att departementschefen i sitt förslag låtit ”pendeln” svänga alltför långt åt andra hållet till nackdel för färdighets- och orienteringsämnena.

Det är enligt högerpartiets mening ytterst glädjande att notera den ökade satsningen på estetisk-praktisk och fysisk fostran, då undervisningen i dessa ämnen är av stor betydelse bl. a. för den enskilde elevens personlighetsutveckling och möjligheter till ett rikare fritidsliv. Det är emellertid absolut nödvändigt att eleverna ges en tillfredsställande undervisning i färdighets- och orienteringsämnena. Av denna anledning är det enligt vårt förmenande önskvärt att två veckotimmar överföres från den samlade gruppen epf-ämnen till tiden för färdighets- och orienteringsämnena, i första hand svenska och de naturorienterade ämnena.

Inom ämneskretsen för estetisk-praktisk fostran har grundskolans elever haft möjlighet till ett i verklig mening fritt val i det nuvarande högstadiet. Härvid har det visat sig att endast cirka 20 procent av eleverna valt musik medan majoriteten valt teckning resp. slöjd. När departementschefen föreslår att alla tre ämnena göres obligatoriska, därför att utfallet av det fria valet gått ut över ett visst ämne, synes detta helt strida mot princi-

pen om elevernas valfrihet. Erfarenheterna från enhetsskolans musikundervisning visar, att den obligatoriska musikundervisningen i klass på högstadiet var utmordentligt svår att bedriva och att den icke ledde till aktivt musicerande. Grundskolans musikundervisning med elever som fritt valt detta ämne har däremot kunnat bedrivas så att det stimulerat eleverna till aktiviteter inom skilda grenar av ämnet. Det bör övervägas om icke en viss valfrihet mellan musik, teckning och slöjd bör tillåtas — i vart fall i åk 8 och 9.

Som tidigare framhållits beröres inte de konsekvenser som den föreslagna läroplansrevisionen kan få på efterföljande skolstadier. Inte minst allvarligt i detta hänseende är reduktionen av antalet timmar i svenska. Det är av vikt, som också departementschefen framhåller, att skolöverstyrelsen bevakar följderna av en minskning av timantalet i färdighets- och orienteringsämnen.

Undervisningsrationalisering

Under de närmaste åren har skolöverstyrelsen för avsikt att bredda försöksverksamheten vad gäller arbetspassens längd och utöka den till att i allt större utsträckning omfatta även högstadieskolor för att på så sätt få ett bättre grepp om vilka positiva och negativa effekter som på längre sikt kan bli följden. Departementschefen är inte beredd att ta ställning till skolöverstyrelsens förslag, men det synes oss vara en angelägen reform att undervisning i längre arbetspass även i vissa av högstadiets ämnen kommer till stånd. Emellertid vill vi inte för närvarande komma med något konkret förslag i denna fråga utan avvaktar resultatet av pågående försöksverksamhet.

Ett studium av rationaliseringsmöjligheterna på skolans område kan inte — om man vill bibehålla den utvecklingstakt som vi hittills hållit — utgå från den förutsättningen att rationaliseringen till varje pris måste innebära minskade kostnader. Det är enligt vårt förmenande nödvändigt att påskynda och i viss mån prioritera forskning och pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolans verksamhetsområde.

Ett sätt att öka effektiviteten i undervisningen är att förbättra lärarnas och skolläraernas möjligheter till utbildning och fortbildning. I detta sammanhang hälsar vi med tillfredsställelse departementschefens förslag om resurstimmar, vilket synes vara ett steg mot en funktionell arbetsfördelning inom undervisningsväsendet.

Invändningar har rests mot skolöverstyrelsens förslag om ändrade regler i fråga om behörighet till arvodestjänst som huvudlärare. Departementschefen anser, att någon ändring av gällande behörighetsregler inte för närvarande bör ske, vilket vi hälsar med stor tillfredsställelse.

Lokaler

Skollokalerna har ännu inte erhållit en ändamålsenlig utformning. Ytterligare forskning bör bedrivas bl. a. med sikte på att få fram billigare byggsätt och material samt mer ändamålsenliga lokaler med sådan flexibilitet i utformningen att de lätt kan anpassas till förändringar i undervisningsmetodiken. Skolöverstyrelsens bedömning att lokaltillgången i befintliga skolor skulle vara i stort sett tillräcklig för införandet av den nya läroplanen måste betecknas som orealistisk. Högerpartiet anser, att nya lokalnormer snarast måste utarbetas både vad gäller de skolor som planeras och till redan befintliga skolor. Skolans personal bör givetvis ha ett stort inflytande över själva lokalutformningen.

Läromedel

Som tidigare framhållits är läromedelstillgången skiftande i olika skolor och det är därför angeläget att framställningen av erforderliga nya läromedel forceras. Med tanke på att läromedlen har stor betydelse för möjligheten att nå de mål, som eftersträvas i grundskolan, anser vi att departementschefens yttrande i denna fråga är vagt. Det är synnerligen angeläget att man med kraft söker lösa de problem som finns inom detta område och att man på olika sätt underlättar för skolledare och lärare att informera sig om befintliga och nytillkomna läromedel.

Kostnader

Departementschefen framhåller att det är förenat med svårigheter att redan nu i detalj överblicka de kostnadsmässiga effekterna av den föreslagna reformen. Det finns därutöver skäl som talar för att den nya läroplanen kan medföra att vissa kostnader skjutes över på det gymnasiala och postgymnasiala stadiet. Den oro som bl. a. många kommuner visat vad gäller för kommunen ökade kostnader är förståelig, varför en precisering av de kostnadsmässiga effekterna snarast möjligt bör presenteras.

Den praktiska yrkesorienteringen

Med en alltmer förlängd studietid förskjutes den tidpunkt då eleverna kommer i kontakt med arbetslivet till allt högre åldrar. Av denna anledning är det en väsentlig uppgift för skolan att inom sitt ordinarie utbildningsprogram också ge en realistisk bild av vad en arbetsplats är och vad en anställning innebär. Att ge eleverna en viss arbets- och arbetslivsfost-
ran är en av den praktiska yrkesorienteringens mest väsentliga uppgifter. Högerpartiet ansluter sig till den förändring inom detta område som departementschefen föreslår, d. v. s. studiebesök i åk 8 och praktik i åk 9.

Skolans trivsel- och arbetsförhållanden m. m.

Som departementschefen framhåller har dessa frågor central betydelse. Disciplinsituationen i grundskolan är fortfarande otillfredsställande. Orsakerna till svårigheterna är säkerligen till stor del att finna i de bristande möjligheterna att tillgodose de mindre studiemotiverade elevernas intressen, vilket i icke ringa mån sammanhänger med bristen på för dem adekvata läromedel och lämplig metodik. Av denna anledning är det, som nämnts, angeläget att påskynda utvecklingsarbetet.

Även andra faktorer är självfallet av betydelse. Högerpartiet har vid flera tillfällen understrukit klasstorlekens betydelse och eftersträvat lägre delningstal, då det gäller att åstadkomma gynnsamma förutsättningar för undervisningens bedrivande. Vi har emellertid inte fått stöd för denna uppfattning från riksdagsmajoritetens eller Kungl. Maj:ts sida, och problemet tas heller inte upp i föreliggande proposition. Skolöverstyrelsen har vid läroplansöversynen utgått från att nu gällande delningstal för bildande av klasser skall bibehållas. Samtidigt framhålls i skolöverstyrelsens betänkande å s. 30 B: "Erfarenheten visar, att elevgrupperna för undervisning i C-språk för närvarande blir mycket små och att undervisningen därför kan bli särskilt effektiv." Det finns anledning att allvarligt understryka vikten av att elevantalet i klasser och grupper inte göres så stort att allvarliga konsekvenser ur pedagogisk och disciplinär synpunkt kan uppstå. En del av de vinster som följer av skolans rationalisering (43 miljoner kronor enligt skolöverstyrelsen) avses användas till förbättrad elev- och personalvård. En sådan förbättring kan uppnås genom att införa lägre delningstal i klasserna i synnerhet på mellan- och högstadierna.

Lokalfrågan är i detta sammanhang betydelsefull. Från högerpartiets sida har länge ställts krav på lokaler i skolan för lärarnas förberedelsearbete, konferensverksamhet och avkoppling. Dessa krav kan i längden inte nonchaleras. Det är också av vikt att eleverna får tillgång till vissa samlingslokaler. Vid vissa högstadieskolor med resande elever kan exempelvis behov av en cafeteria vara påkallat.

En annan åtgärd för att öka arbetstrivseln i skolan är att på olika sätt söka förbättra relationerna mellan lärare och elever. Inom skolöverstyrelsen pågår för närvarande ett utredningsarbete i syfte att främja goda arbetsförhållanden i skolan. Vi motser med intresse resultatet av denna utredning. Vi noterar också med tillfredsställelse den betydelse departementschefen tillmäter dessa frågor, och vi vill i detta sammanhang understryka vikten av en fungerande elevdemokrati. Under senare år har skolbarn och skolungdom i allt större omfattning anordnat diskussioner i olika aktuella ämnen och visat ett stort samhällsengagemang, vilket är värde-

fullt. Lärare, skolledare och skolmyndigheter torde numera vara lyhörda för elevernas krav på medinflytande. Det är emellertid av vikt att i detta sammanhang understryka för eleverna, att de med ett ökat mått av medinflytande också måste vara beredda att påta sig ett ökat ansvar. En förutsättning för det senare är att vederbörande besitter kunskaper inom det område där de vill verka — dessutom spelar individens mognad härvidlag en icke oväsentlig roll. Det är angeläget, att det utredningsarbete som nu pågår inom skolöverstyrelsen blir föremål för en bred försöksverksamhet för att ett tillräckligt underlag för ett praktiskt konstruktivt handlande skall kunna skapas.

Klassföreståndarinstitutionen är av väsentlig betydelse för elevernas anpassning till skolan. Den har inte varit tillfredsställande löst med nuvarande organisation. Enligt vår uppfattning måste åtgärder vidtagas så att den lärare som utses till klassföreståndare får mera tid till sitt förfogande för uppgiften. Tiden för klassföreståndarens uppgifter bör inte som nu är fallet tas från något undervisningsämne, utan speciell tid bör kunna disponeras. Olika vägar bör prövas på försök innan man slutgiltigt binder sig i denna fråga. Klassföreståndarens uppgift bör vara av rent elevvårdande och studiehandledande karaktär; bokförings- och registreringsuppgifter kan med fördel fullgöras av annan personal.

Med stöd av vad ovan anförts hemställes,

A. att riksdagen vid behandling av proposition nr 129 måtte besluta

1) att i årskurs 9 utöver de föreslagna tillvalsalternativen införa ett tillval med en undervisning i stort motsvarande den som i dag meddelas de elever som väljer tvåbokstaviga linjer,

2) att uppdraga åt skolöverstyrelsen att utforma de särskilda behörighetsregler som kan erfordras för tillträde till det gymnasiala stadiet,

3) att färdighets- och orienteringsämnena förstärkes med två veckotimmar, vilka överföres från epf-ämnena,

4) att ämnet hemkunskap erhåller ökat utrymme på högstadiet,

5) att nya normer för lokalbehov och lokalutformning snarast måtte utarbetas vad gäller både de skolor som planeras och redan befintliga skolor och att därvid kravet på skolpersonalens möjlighet att kunna påverka utformningen beaktas;

B. att riksdagen måtte uttala

1) att anslaget till forskning och pedagogiskt utvecklingsarbete framdeles bör prioriteras,

2) att informationen om befintliga och nytillkomna läromedel till skollärare och lärare snarast måtte förbättras; samt

C. att riksdagen måtte beakta vad i motionen i övrigt blivit anfört.

Stockholm den 1 november 1968

Yngve Holmberg (h)

N. Yngve Nilsson (h) Gösta Jacobsson (h) Ragnar Sveningsson (h)

Carl Eskilsson (h) Rolf Kaijser (h) Allan Hernelius (h)
